

Giftmörderskan från Årröd

Bruno Westerlind

Skånska Posten skrev den 24 december 1861 att en änka hade avrättats i Hörby. Hon hade medelst gift afdagatagit tvenne sina män. Hennes nådeansökan blev av Kungl Majt avslagen och hon framtogs ett spädt barn, vilket hon framfött i fängelset.

Detta är min berättelse om Elna Olsdotter. Det är tidigt på morgonen, måndagen den 3 december 1860. På Årröd nr 2 i Östra Sallerup gör sig bonden Anders Persson i ordning för att med häst och vagn köra till Åkarp i Lyby och enligt överenskommelse leverera säd till en undantagsman. Det är ingen lång färd, kanske ett par, tre kilometer. Anders Persson räknar med att vara hemma igen i god tid till middag. Bonden Anders Persson är en rejäl karl. Han är ansedd för att ha ett gott förstånd, men han är samtidigt känd för att vara tystlåten och gentemot sin hustru ganska eftergiven. De lever emellertid i god harmoni med varandra. Det pratas inte så mycket i hemmet och ingen har hörts klaga på den andre. Anders och hans hustru Elna har två barn tillsammans, nu 1860, 2 1/2 och 4 1/2 år gamla. Ett tredje barn är på väg, som, om allt går väl, skall födas på eftersommaren 1861. Anders känner sig lite ruggig, där han sitter på vagnen och låter hästen lunka i egen takt. Han har visserligen tagit på sig stora

vintervästen, men blåsten är genomträngande. Han tänker på Elna. Hon har varit gift en gång förut, och visst har han hört ryktet att hon skulle ha tagit livet av sin förra man. Han försjunker ofta i tankar, Anders. När han är hemma, står han ofta och tittar ut över markerna och han funderar på än det ena och än det andra. Anders står för sig själv under mycket långa stunder. Vid middagstid återvänder Anders Persson till hemmet i Årröd. Han äter tillsammans med husfolket och senare kör han och drängen, Nils Persson, hem tre lass enris. Anders undrar om han trots allt inte hade tagit för lite på sig för färden till Åkarp. Han känner sig ordentligt frusen och undrar i sitt stilla sinne om det är en förkylning på väg. För säkerhets skull går han in i stugan och lägger sig i kakelugnsbänken - en av husets varmaste platser. Men han har inte mer än hunnit lägga sig ner, förrän han börjar att må riktigt illa och kräks. Anders känner sig dock efter några timmar bättre. Han äter både fläsk och bröd och under natten sover han ganska bra. På tisdagen hålles husförhör hos Ola Torkelsson i Årröd och Anders ger sig iväg till husförhöret med sitt husfolk. Det bjuds middag på husförhørsstället, men Anders äter inte utan känner sig sämre, ger sig hem och går till sängs. På torsdagen är Anders ännu inte frisk och

Kvarnen i Årröd

Foto: Bertil Wilhelmsson

till sin far, Per Jönsson, skickar han pigan Kersti Jönsdotter. Hon hälsar från Anders och talar om att denne har ont i magen och därför vill han ha beskt brännvin. Men Per Jönsson har inget brännvin. På kvällen samma dag kommer på nytt bud. Nu vill Anders att hans far skall komma och slakta en kalv. Per Jönsson utför uppdraget och går därefter in till sin son. När Anders hustru Elna skulle föda den yngste sonen, hade hon svåra plågor. Anders reste därför två gånger till doktor Eneroth för att få honom att följa med hem till gården och hjälpa hustrun. Men doktorn vägrade att göra detta. Anders Persson blev mycket upprörd och efter denna händelse vill han aldrig anlita doktor Eneroth mer. När Anders nu är sjuk, skickar han i stället efter barnmorskan Svensson, från Hörby, och hon kommer till Årröd och koppar Anders på ryggen. Anders känner sig bättre av detta, men berättar för sin far att även om det magonda har gått över, så har smärtan förflyttat sig till hans tänder och till hans rygg. Elna frågar sin man om det inte vore bäst

att skicka efter doktorn, men detta avvisas bestämt av Anders. På söndagskvällen blir han allt sämre och efter midnatt, vid tvåtiden, blir drängen Nils väckt av Elna och får av Anders befallning att rida iväg till smeden Rosengren i Ulatofta och hämta krut. Anders blandar krutet i vatten och dricker blandningen. Detta hjälper dock inte, utan snarare känner han sig ännu sämre. På morgonen, tisdagen den 11 december, har Anders tillstånd förvärrats betydligt. Han har svåra plågor och kan inte ligga stilla i sängen, utan vrider sig fram och tillbaka. Drängen går till Per Jönsson och denne följer genast med drängen till sin sjuke son. Även Anders bror, Jöns Persson, kommer, liksom Nils Månsson. Förhållandet mellan Anders och hans bror Jöns är inte särskilt bra. Den rättrådige Anders tycker att Jöns inte alltid handlar rättvist. Men detta förhållande hindrar inte att Jöns, vid ett sådant här tillfälle, genast besöker sin bror. I Lyby bor en s.k. kvacksalvare vid namn Swensson, som slitit spö som straff för tjuvnad. På Nils Mårtenssons inrådan vill An-

ders att han skall tillkallas och han kommer också till Årröd. Han ordinerar saltomslag om händer och fötter och varm ull kring halsen. Vidare ger han Anders en blandning av salt, hjärtstyrkande droppar och några ytterligare dekokter, vilka Anders får inta i skirat smör och vatten.

När Per Jönsson kommer, avlägsnar sig Swensson. Jöns Persson, som ser hur det är ställt med sin bror, frågar honom om han inte vill att prästen skall komma. Men Anders svarar ”nej det är försent”. Han ger de närvarande besked om hur det skall förfaras med hans egendomar och manar Nils Månsson att ”se till henne och glyttarne”. Vare sig nu eller tidigare antyder Anders att han tror sig vara förgiftad.

Klockan är nu omkring 11 på förmiddagen. Vid Anders sjuksäng står nu också hustrun Elna, som verkar oberörd av sin makes tillstånd. Efter ytterligare en stund är Anders död och Elna ger efter för sina känslor och gråter.

Nu kallas Bolla Larsdotter till Årröd för att förbereda begravningen och snickaren Nilsson från Östra Wedåkra anmodas att komma och tillverka likkistan. Elna besöker den 14 december prästen för att tala om begravningen, men får beskedet att ingen begravning ännu får ske, eftersom mannen skall ”besiktigas och öppnas av Doktor”. Över detta besked blir hon mycket ledsen eller kanske snarare skrämmd.

Elna är från Frenninge, närmare bestämt från Starrarp. Hon är född 1826 och när Anders dör är Elna alltså 34 år gammal. I föräldrahemmet lär sig Elna att läsa och att arbeta. 23 år gammal gifter hon sig med Måns Mårtensson och de nygifta bosätter sig hos Måns' föräldrar i Brandstad. Äktenskapet blir inte långt. Bara 7 månader efter vigseln blir Måns sjuk och efter tre veckors sjukdom avlider han. Elna är då havande och efter svåra plågor framföder hon ett dödfött barn. Några år senare gifter hon sig

med Anders.

I samband med Måns Mårtenssons bortgång, uppstår ett rykte som vill göra gällande att Måns inte dött en naturlig död, utan att han blivit förgiftad. Någon undersökning eller vidare åtgärd företas emellertid inte, eftersom ryktet uppkommer när Måns redan är begravd.

Men ryktet är alltfört i minne. Detta gör att, bland andra, Anders' bror, Jöns, påfordrar att det skall göras en undersökning av Anders döda kropp och så sker också. Denna utföres av doktor Eneroth, som skickar den dödes maginnehåll för analys till apotekaren P M Nordqvist i Hörby. Den 15 december skriver apotekaren under ett protokoll av den kemiska analysen, i vilken konstateras att en inte oväsentlig mängd arseniksyrlighet finns i maginnehållet.

Doktor Eneroth utfärdar följande ”Attest: Såväl de sjukliga förändringar, som wid obduktionen blifwit funna, som i synnerhet resultatet af den kemiska analys, hwilken Herr Apotekaren Nordqvist i Hörby anställt å magpåsen och dess innehåll, upplyser, att åboen Anders Persson å Nr 2, Årröd afidit till följe av förgiftning med arseniksyrlighet /acidum arsenicesum/; hwilket jag icke allenast på förut aflagd embetsed intygar, utan ock med denna min edeliga förpligtelse; ”så sant mig Gud hjelpe lif och själ” bekräftar. Ousby den 17 December 1860. Th L Eneroth 1:ste Bat. Läkare”.

Elna Olsdotter ställs inför rätta den 16 januari 1861. Närvarande vid rannsakingen är Anders far, Per Jönsson, Anders bror, Jöns Persson och Anders sväger, Andreas Andersson i Bessinge samt deras rättegångsbiträde v. häradshövdingen A.J. Gumsioe(?) i Hörby.

Flera vittnen inkallas, t.o.m. Elna och Anders' barnpiga, Kerstin Jönsson, som bara är 13 år och därför hörs utan ed. I de avgivna vittnesmålen råder det samstämmighet ifråga om förhållandet mellan makarna.

Ingen säger sig ha ifrågasatt annat än att äktenskapet var harmoniskt.

Elna blir förstas också förhörd och bl.a. säger hon att: ”I huset har det aldrig funnits rottekurut eller arsenik. Huru sådant ser ut, wet hon icke. Hon har icke gifwit Anders Persson förgift”.

Men enligt vittnet, pigan Kristina Persson i Hörby, talar Elna inte sanning. Kristina berättar att hon förmedlat ett köp av rottekurut (arsenik) till Elna. Ett par kringvandrande handelsmän - ”påsakarlar” - från Trensum i Blekinge, stod för försäljningen. Andra vittnesmål bestyrker denna händelse.

Elna fortsätter emellertid att försäkra att vittnesmålen är sanningslösa och att hon alls icke har köpt något rottekurut och långt mindre gett Anders något sådant.

Målet har tagit lång tid och åklagaren anser att flera vittnen behöver höras. Han framför dessutom att han håller för troligt att Elna tagit livet av även sin förste man. Åklagaren och målsägarnas rättegångsbiträde yrkar därför att fler vittnen skall höras, att rannsakingen skall uppskjutas till den 5 februari och att Elna skall häktas. Elna bestrider häktning. Tingsrätten bifaller emellertid åklagarens förslag.

I rannsakingshäktet tänker Elna Olsdotter mycket och fort. Kanske är det inte samvetet som trycker. Hon har ju, utan större visad ånger, tagit livet av två äkta män. Hon förstår att hon på grund av vittnesmålen kommer att få svårt för att hävda sin oskuld. Och hon tänker i stället på möjligheterna till en mild dom. Kanske vore det bäst att erkänna och kanske kunna räkna med ett lindrigare straff. Tingsrätten, som sammanträder flera dagar i följd, får meddelande om Elnas ändrade inställning och hon blir därför kallad till ett kort möte med rätten redan den 17 januari, i närvaro av målsägarna. Man lyssnar på Elna som under tårar erkänner vad som lagts henne till last. Därefter får hon återgå till häktet

och meddelas att det tidigare beslutet står fast: Fortsatt rättegång den 5 februari. Elna berättar nu allt och utförligt, både om förgiftningen av sin första man - vilken hon uppger berodde på missämja, samt om mordet på Anders Persson, vilket hon uppger berodde på att Anders förebrått henne för slöseri, som t.ex. att utlova drängen påökning på lönen. Elna beskriver också tillvägagångssättet vid sina brott, nämligen att ge sina offer små mängder arsenik åt gången, så att inte döden skulle inträffa ”för häftigt”. Hon framhåller också att det första mordet skedde på uppmaning av en skomakare Lundgren, som hon varit bekant med sedan ungdomstiden. En rad nya vittnen förhörs, vilka är samstämmiga, även när det gäller uppattningen att det varit ett harmoniskt äktenskap mellan Elna och Anders. Elna är beredd att underkasta sig straff, men anhåller om så lindrig dom som möjligt.

Enligt rättsbestämmelserna måste Elna rannsakas för det första mordet, som skedde i Färs härad, vid häradsrätten i Sjöbo. Det beslutas därför att hon skall förpassas till häradshäktet i Sjöbo och där invänta dag för rannsaking.

Efter genomförd rannsaking och dom i Sjöbo blir Elna Olsdotter dömd att livet mista och, efter avslagen nådeansökan, avrättas hon fredagen den 20 dec. 1861. Skånska Postens uppgift om att man tagit ett i fängelset fött barn ifrån Elna, bestyrkes av kyrkoböckerna. En son, som fick namnet Anders, föddes i fängelset den 17 aug. 1861 och Elna hade sålunda blivit gravid bara en månad innan hon tog livet av sin man. Sonen Anders döptes av N Nordberg. Anders gifte sig den 19 augusti 1887, med sin kusin Anna, och i detta äktenskap föddes två barn.

Källa: Frosta härads domböcker.